

Nádech surreálna: Vzdálené světy včera i dnes

Surreálno není nic jiného než realita, která nebyla odtržena od svého tajemna.

Rene Magritte

DSC Gallery s potěšením uvádí výstavu s názvem *Nádech surreálna: Vzdálené světy včera a dnes*, která představuje díla dvou umělců, Josefa Bolfa a Michaela Kunzeho, pod kurátorským vedením Jane Neal.

Již od prvního okamžiku, kdy návštěvník vstoupí do výstavy, je zřejmé, že Josef Bolf a Michael Kunze komunikují zcela odlišnými malířskými jazyky. Bolfův styl je více grafický, oscilující mezi akrylem a olejem, jenž reflektuje knihy komiksů a grafické romány, ale jsou v něm jasně patrné i vlivy vysokého umění, středověké malby, a uměleckých vizionářů, jakým byl například William Blake. Kunze je lépe rozpoznatelný z hlediska malířské techniky, kterou je tradiční olejomalba, často nanášená v silných suchých vrstvách, jež navozují starý pastózní vzhled. Jeho dílo prozrazuje vlivy biblických legend, příběhů a symbolů klasické mytologie, především starověkého Řecka, komplexních vizí ze světa kinematografie a stejně jako u Bolfa i narativů ze science fiction.

Práce obou umělců však mají jakýsi surreální nádech. Citát Reného Magritta, jenž hlásá, že „surreálno není nic jiného než realita, která nebyla odtržena od svého tajemna“, lze aplikovat jak na Bolfa, tak na Kunzeho, neboť oba tito umělci obratně vyvábí světy – ne-li vesmíry –, jež vypadají zcela přesvědčivě a naprosto věrohodně, přestože jsou dokonale tajemné. V případě Bolfa jsou mytologie, které ho – jak se zdá – uchvacují, nedokončené, nikoli však neprobádané. Umělec rád čte sci-fi příběhy autorů, jako jsou Isaac Asimov, Ted Chiang, Philip K. Dick či Robert A. Heinlein. Tito spisovatelé měli (či stále ještě mají) fantastickou představitelství zakořeněnou ve vědecké exaktnosti stejně jako zvláštní jasnozřivou schopnost otvírat okno do budoucnosti, v níž nyní žijeme a již utváří umělá inteligence, přístroje ovládané hlasem, cestování do vesmíru, genetické inženýrství a náhradní mateřství. Bolfovy obrazy vycházejí z dětství prožitého v jednom ze spících měst – sídlišť, která obklopovala hlavní města v komunistické Evropě a která byla vystavěna tak, aby násobila pocit uniformity, rovnosti a funkcionality v socialistickém státu.

Bolf, jehož během návštěv u přátel obklopoval stejný opakující se formát, by v budoucnu klidně mohl být v kabině vesmírné lodi. Jeho dětství se odehrávalo těsně poté, co studená válka a vesmírné závody dosáhly vrcholu. I tehdy však přetrvávalo napětí a cesty do vesmíru a futuristické budovy byly častým námětem filmů i architektury na obou stranách ideologického střetu. Vložíme-li do pověstného kotlíku naběračku plnou poklidných odpolední, která Bolf trávil doma a malinko se nudil, dostaneme dokonalou polévku tvořivosti – nadějněho autora, který tehdy četl a snil a pod tlakem okolností (bývalého komunistického režimu) vytvářel své vlastní komiksy. Tento přístup k umění poznamenaný „proudem vědomí“ v kombinaci se stoupajícím povědomím o surrealistických umělcích a již zmíněných vizionářích typu Blakea vyústil v postup, jenž nám chvílemi připadá povědomý a organický, vzápětí zas nadpozemský a snový – podobně jako si vybavujeme vzdálené vzpomínky z dětství, které jsou poněkud mlhavé. Bolfův svět se odehrává v šerosvitu a sestává z napůl zapomenutých snů, nostalgie a vizí, jež kontrastují s konkrétními vizuálními záznamy, jimž jakékoli tajemno chybí. Jeho paleta přesně toto odráží, je v ní noční ovzduší posílené tmou, jeho nová díla dokonce mají černá pozadí. Paprsky modrozeleného, fuchsiového a fialového světla ozařují to, co se zdá být novou Venuší či džinem stoupajícím z moře či z obyčejné láhve, přičemž tu a tam kužely světla spíše připomínají zlověstné hledání než filmové projekce. Zatímco se Bolf ve svých nejnovějších pracích posunul do nových teritorií – ve srovnání

s tmavšími a střízlivějšími obrazy poslední dekády mají výrazně jasnější barvy, dokonce chvílemi září jako klenoty – i nadále dokládají umělcův známý způsob kladení na sebe jednotlivých vrstev, jimiž se prodírá, aby odhalil důkaz existence svých předchozích myšlenek a své Achillovy paty v podobě jasných barev. Je to vlastně forma archeologie, starověké techniky sgrafita známé z islámské keramiky, středověkého malířství a vitráží, jež ukazuje zaměření a luminozitu. Nyní však Bolf zachází dál, zviditelňuje, co leží vespod a nechává spodní vrstvy prodrat se na povrch a propuknout ve formě pulzujících organických vzorů, částečně vytvořených štětcem a částečně šablonou.

Zjištění, že Kunze pochází z archeologické rodiny, která spoustu času strávila fyzicky v Řecku a mentálně v antické minulosti, je jen málo překvapivé. Jak historické, tak současné krajiny se viditelně otiskly do Kunzeovy představitosti – především je to patrné v architektuře i polorozpadlých stavbách a krajíně řecké Arkádie, které zobrazuje, ale i v geometrii kompozic, jež za mnohé vděčí Thalésii z Milétu, zakladateli geometrie, eukleidovské geometrii a symbolům posvátné geometrie – jinak známým jako „architektura vesmíru“ – jako jsou strom života a merkaba.

To je však jen jedna část Kunzeova umění, které podobně jako to Bolfovo splácí určitý dluh nostalgii po dobách minulých, kdy se Kunze opět stejně jako Bolf při hledání inspirace obrací do budoucnosti a do říší fantazie a surrealismu. Kunze je silně ovlivněn filmem – přesněji filmem úzce spjatým s filozofickými konstrukty. Pro Kunzeovy nejnovější obrazy je zejména důležitý slavný filmový režisér Federico Fellini. Tato díla jsou součástí stejnojmenného cyklu *Asa Nisi Masa* převzatého z Felliniho kritiky oceňovaného filmu *Osm a půl*. Toto surrealisticky komediální drama se vyznačuje meta fiktivním narativem, který se zaměřuje na slavného italského filmového režiséra, jenž trpí „režisérským blokem“ při pokusu natočit výpravný sci-fi film. Kunzeho obrazy se objevují v jedné z nejvíce okouzlujících scén filmu (a možná i celé kinematografie), ve snové epizodě, kdy se hlavní protagonista Guido znovu stává dítětem ve staré italské vile. Spolu s dalšími dětmi se koupe ve velkém sudu, který se používal ke šlapání a lisování vinných hroznů. Koupání se tak proměnilo v jistý druh dionýsovského přechodového rituálu, kdy je Guido zabalený do ručníku odnášen do postele k ostatním dětem, které dychtivě čekají, až se zhasne. Nemohou se dočkat, neboť věří, že v noci ožijí oči na portrétu v místnosti a začnou se pohybovat – ale jen pokud Guido vysloví kouzelné zaklínadlo „Asa Nisi Masa“, po němž všichni zkrříží paže na prsou a zamávají rukama.

Bylo by škoda rozluštěním zaklínadla „Asa Nisi Masa“ toto kouzlo pokazit. Mnohem lepší je přijít na výstavu a zjistit, že podle Kunzeho to může být i zkomolená fráze z indiánské náboženské filozofie „Tat Twam Asi“, což znamená „Ty jsi to“, i když možná také znamená „ty“ – nebo spíš „my“ jsme dostateční, což je úplný závěr, na který Fellini zdánlivě poukazuje – a totiž, že v dětství jsme byli, pokud jsme patřili k těm šťastnějším, chváleni a povzbuzováni i za ty nejmenší úspěchy, například za to, že jsme společně stáli a tleskali. To stačilo, přičemž žádná další pochvala, která by v nás vyvolala takové uspokojení, se tomu pak už nikdy nepřiblížila... Kunze však tímto nekončí – namísto toho kombinuje tento zajímavý pocit s dalšími motivy svého neutuchajícího zájmu, jako je např. pomerančovník.

Je tedy zřejmé, že Bolf a Kunze do svých obrazů rádi zařazují surreálno, mystično a příběh. Při pohledu na díla obou je zajímavé uvědomit si, jak současné a blízké se zdají být práce surrealistických myslitelů a umělců z počátku 20. století těmito dvěma umělci a očím diváka 21. století.

Před sto lety si surrealisté znovu přisvojili složité mechanismy a vzorce myšlení, které utvářely řeckou mytologii, a upravili je k obrazu svému. Při hledání nových způsobů utváření našeho chápání událostí zbořili epistemologické hranice a kladli větší význam na podvědomí. Přijali volnou asociaci, proud myšlení a opuštění zavedených konvencí v umění a literatuře, jako je perspektiva, chronologický vývoj a možný řád a struktura.

Ohlédneme-li se za jejich dílem, nalezneme estetiku zmaru – a krajinu snů, která se podobá ztracené a dystopické verzi Arkádie (což jistě částečně reaguje na zkázu způsobenou válkou). Vidíme pokus o smíření role umělce v rámci společnosti, která se rozpadá, ale přesto doufá v novou utopii.

V současné době se snažíme o smíření sebe samých se světem, který je ohrožen – klimatickou změnou, extrémní politikou, válkou – nyní opět v Evropě i v globálním měřítku. Hledáme útočiště ve fantastických příbězích a mytologii a znovu umožňujeme svému podvědomí prosadit se a najít únikovou cestu prostřednictvím volně plynoucího vizuálního kontextu.

Načasování výstavy dvou umělců, kteří čerpají inspiraci z prastarých tradic minulosti, z oblastí osobní a kolektivní paměti, současných technologií a představ o budoucím světě, je tudíž velmi příhodné.

Jane Neal